

dulva mohón kap a könyv után, az csalódni fog: itt nem aktív harc tüzel a kulturbarbarizmus ellen, itt a felháborodás szigetelve van. Könyve: feljegyzések gyűjteménye, gondolatok Nietzsche modorában, de hideg agygyal. Valaki egy csendes sarokban ül és a lázas füledten fasizmusba robbanó német atmoszférát csodálatraméltó nyugalommal zugatja el maga felett. Itt nincs lázongás, felháborodás, itt nincs idegesség, félelem, támadás, vagy védekezés. Ég a ház? Oltani szaladni, gyújtogatókra mutatni? Dehogy. Gondolkozunk csak nyugodtan: mi is tulajdonkép a tűz, mi a magántulajdon és mi hozta ide a gyújtogatókat? Durván felvázolva nagyjában ez a módszere. Meditálás ez a legaktívabb korproblémák felett a bölcsesség ráérünk-nyugalmával. És akkor ilyen nagyszerűre kialakapált végigazságok jönnek ki a tolla alól: „Hogy mi van a halál után, azt nem tudom, de ami a halál előtt van, az a mai társadalomban játszódik le“. Háború, háborús felelősség? „A mozgósítás napjaiban a vezetők és államférfiak palotái előtt gyülekező emberek áhitattal bámultak a kivilágított ablakokra: Istenem micsoda terhet és felelősséget vállaltak ezek az emberek! Én már akkor is a munkásházak sokkal reálisabb gondjaira gondoltam, a „hősök“ felelőségére, akik ezekből a bérházakból indultak harcba. És mi igazolódott a háború után? A „hősök“ meghaltak, de a nagyok, akiknek az érdekében indult meg az egész háború, magában Németországban is mérhetetlenül sokat nyertek...“ Az ilyen végigazságok mellett rengeteg levegőben lógó féligazság van a könyvben, amikor pedig pozitív dolgokról beszél, akkor nem mond semmit. Könyve leghosszabb gondolatsorát olvasom: A német munkásszótály ájultsága, — hallani, tanulni akarunk tőle és nem jegyezhettem fel belőle semmit. A gondolat nem mindig dokumentum. Nekünk ebben a pillanatban világos, tisztán beszélő tárgyi dokumentumokra van szükségünk, hogy világgá bizonyítsuk, világgá szuggeráljuk az emberiség legnagyobb veszélyét, a fasizmust.

Fábry Zoltán

GANDHI. „A polgári világ profétájának ismerte el Gandhit.“ E megállapítással kezdi szerzőnk rendkívül tanulságos könyvét. Gandhi csakugyan olyan gyanus népszerűsége tett szert pályafutása folyamán és nevét olyan tisztelettel ejtik ki „jobb körökben“, hogy érdemes szemlével és a befolyása alatt álló mozgalommal foglalkozni. Főleg a jóakarátú, de tájékozatlan európaiak számára írta ezt a könyvet Szumjendranath Tagore, a nagy költő unoköccse, aki mint újságíró tevékeny részt vesz a hindu mozgalomban, — mégpedig, mint látni fogjuk, Gandhival erősen szemben áll és könyvében igyekszik ezt az ellentétet meg is magyarázni. Az előszó tulajdonkép a szerző két, Romain Rolland-dal folytatott beszélgetését tartalmazza. R. R. tudvalevően könyvet írt Gandhiról, amelyben nagy szeretettel és megértéssel kezeli a mahatma mozgalmát. R. R. a fentemlített jóakarátú, de tájékozatlan európaiak megtestesülése. Az elnyomottak iránti mély rokonszenvétől vezettetve, a tények ismerete hiányában teljes bizalommal tekintett Gandhi, a leigázott hindu milliók új „Messiása“ felé. Szerző ezzel ellentétben arra hivatkozik, hogy G. a hindu tőkészek eszköze és adott helyzetben eddig még mindig cserben hagyta a tömegeket. R. R. fenntartja véleményét. Megegyezés nem jön létre, mert mint Sz. T. írja: „R. R. egy saját elképzelése szerinti gandhizmust alkotott magának, egy olyant, amilyen a valóságban nem létezik. A nagy álmodozónak, az egész világ elnyomott osztályai őszinte barátjának a romanticizmusa ez...“ Ezután rátér feladatára. Az első fejezetet G. délafrikai szereplésének szenteli. Gandhi

(kereskedő család gyermeke) 18 éves korában Angliába ment, ahol jogot végzett. Miután mint ügyvéd Bombayban nem tudott elhelyezkedni, elfogadta egy hindu cég ajánlatát, hogy Délafrikában képviselje érdekeit. Itt az angol kormány hinduellenes törvényeivel személyes ellentétbe jutva lassankint belekeveredik a politikába és a hindu polgári osztály védője lesz az angol konkurenciával szemben. Olyan védő, aki nem érzi magát elég erősnek a támadásra és ezért minden fegyvere a hizelgés, rábeszélés, bőjtölés stb., azaz a hirhedt passzív rezisztencia. A búr háborúban az angol imperializmus mellé áll, a délafrikai vasutasok nagy sztrájkját elárulja, csakhogy az angolok kedvébe járjon. Természetesen a világháború alatt is az entente hatalmakat támogatta. Ugyanezt a módszert folytatja az 1919—21-es forradalmi időkben, Indiába való hazatérése után. A pendzsabi forradalmi lázongások idején, mint a hindu nemzeti kongresszus vezérének, idejében sikerült szép szavakkal leszelelni a fenyegető fölkelést. 1921 augusztusában a malabari parasztok lázadtak föl. A harc több hónapig tartott. Az imperialista csapatok gyűjtögettek, gyilkoltak. G. kiáltványban szólította fel hiveit az állampolgári kötelességek megtagadására, s kimondta a *Szvadeschit*, azaz az angol áruk bojkottját. Az angol kormány a walesi herceget küldte ki a helyzet tisztázására. A gazdag hindu kereskedők a herceget ünnepélyesen fogadták, míg a bombayi munkásság tüntetett. Végül a nemzeti kongresszuson Gandhinak sikerült a többséget rábírnia, hogy szüntesse be az angol-ellenes akciót. Ő maga pedig a sajnálatos események miatt ötnapos bőjtbe kezdett. Így végződött ez a hatalmas tömegmozgalom, amely alkalmas vezetéssel megdönthette volna a brit imperializmust. A tömegek csalogódtan tették le a fegyvert, s a hindu nemzeti mozgalom intellektuelek zárt körére redukálódott... Szerző ezek után G.-nak a kasztokkal szemben elfoglalt álláspontját ismerteti. Gandhi szerint: „A négyféle kasztbeosztás alapvető, természetes és lényeges.“ Mint vérbeli reakciós örök isteninek nevezi a kasztrendszer. Ezzel szemben Sz. T. kifejti, hogy a kasztrendszer nem ősi, hanem az európai feudális-korporációs rendszer megfelelője, amely így szigorúan egy társadalmi korszak szülötte. Sőt a hűbériség előtti primitív időkben nem létezett, se ma nem létezik, mint gazdasági intézmény, hanem csak mint babonás hagyomány.

Az angol imperializmus a *divide et impera* jelszavával a hindu-muzulmán ellentétet is a maga javára fordítja. G. ebben a kérdésben is reakciós állásponton van: a hinduk és mohamedánok felekezeti ellentétét kiengesztelhetetlennek tartja. Tagore viszont bebizonyítja, hogy a két vallás tökéletes békességben élt egymás mellett évszázadokig. „Alapvető faji különbségről“ szó sem lehet, mert a tömeges és kölcsönös térítések útján ez elsimult. Egyedül az angol és hindu kapitalisták szándékos bujtoztatásának tulajdoníthatók a villongások.

Az V. fejezetben Gandhi szociális felfogásával foglalkozik a szerző. G. — fasiszta módra — az osztályok együttműködését hirdeti. A munka és a tőke harmóniájáról beszél, mikor körülötte egymásután fojtják vére a sztrájkokat. Szerinte „végtelenül veszélyes a munkásmozgalmat politikai célok szolgálatába állítani“. Persze ő és a gandhisták általában nem vetik meg az elnyomott hindu tömegek elégedetlenségét kihasználni. G., mint a hindu tőkés harcosa, kijátssza a parasztságot a brit kapitalizmus ellen. Mihelyt azonban a saját maga célját elérte rúdul elárulja „testvéreit“. Így folyik a hindu nép vére a hindu tőkésosztályért, mint ahogy az európai polgárság is a francia dolgozókkal vivta ki annak idején szabadságát.

A *passzív rezisztencia* és az erőszakellenesség gandhista jeletőségét így foglalja össze Tagore: „G., aki csodálja és szolgálja a brit birodal-

mat, aki katonákat toboroz a brit imperializmus védelmére, aki hisz a kasztrendszerben, az osztálytársadalom jogosultságában és védelmezi azt, aki hizeleg a hercegeknek, tőkéseknek és birtokosoknak, aki a munkásokat és parasztokat a munkaadók és földesurak feltételeinek tiszteletteljes elfogadására kényszeríti, aki azt vallja, hogy „mindig lesznek embermilliók, akik nyomorban élnek“, aki buzgó hive a nacionalizmusnak — egyáltalán nem igényelheti magának az annyit emlegetett „Erőszak-nélküliség Apostola“ nevet.

Nem kis tényező a gandhizmusban a modern civilizáció gyűlölete. G. kigyót-békát kiált a gépekre, a vasutakra, az orvostudományra stb. A kapitalista társadalom fetisizmusa őt is megtéveszti. A gépet vádolja és nem a gépet rosszul alkalmazó rendszert. A nyugati kultúrával szemben az elmaradt, ősi hindu hagyományokat akarja helyreállítani. Az egyszerűséghez való visszatérést hangoztatja, mint Rousseau, a XVIII. század kispolgári filozófusa, azzal a különbséggel, hogy Rousseau legalább belátta, hogy minden bajnak a magántulajdon a forrása, míg G. „a ma kispolgára“ nem érti meg a gépnek a természetben aratott győzelmét, sem azt, hogy a gép szabadító volt, megszabadította az embert a feudalizmus rendjétől s a föld makacs ellenállásának megtörésével, illetve a földnek az emberre gyakorolt mágikus hatása megsemmisítésével annak termékeit teljesen az ember ellenőrzése alá helyezte. Annak ellenére, hogy a gép fellépése kezdetén súlyosbította a nép nyomorát, mégis megteremtette a lehetőséget a nyomorral és a szegénységgel való leszámolásnak. A dolgok mai szomorú állapota nem a gép veleszületett (inhérent) hibája. . . „G. sohasem vette tekintetbe, hogy a gép a szolgai munkák milyen tömegétől szabadította meg az embert. A gép önmagába véve se nem rossz, se nem jó. A fennálló viszonyok keltik benne a rossz látzatát s G. naivításában csak a dolgok felületét látja, anélkül, hogy tovább kutatna.“

Végül a szerző miután megvizsgálta G.-nak a szexuális kérdéstről való felfogását (ebben is mint vérbeli reakciók: a születésszabályozás, az özvegyek újraházasodása ellen, s egyrészt az önmegtartóztatás, másrészt a prostitúció mellett foglal állást) az 1930-as évek mozgalmát ismerteti. Lényegében ekkor is, mint mindig, G. a békéltető, a fékező szerepét játszotta. „G. és az Indiai Nemzeti Kongresszus, amelynek ő a feje, elárulták a hindu függetlenség ügyét, mint ahogy azt az 1929—32. évi mozgalmak idején már többször megtették. Ez nem is lehetett másként, mert a Kongresszus a hindu tőkések és földbirtokosok eszköze, amelynek G. a tagadhatatlan vezére a derekát övező rongyok és az éhenhaló hindu milliók iránt vallott minden 'szerelme' ellenére.“ — Így G. történelmi szerepét és a gandhizmus ideológiáját lemérve, Tagore oda következtet, hogy G. mozgalma nem a tömegek érdekét szolgálja, hanem épp az ellen dolgozik. Indiának, hogy elérje a szabadságot, el kell temetnie a gandhizmust, anélkül, hogy a legcsekélyebb feltámadási eshetőséget adná neki, — szegezi le a szerző utolsó szavaiban.

Bajomi Endre

MICHAEL SCHOLOCHOV: „SZÜZFÖLD...“ című regénye (Neuland unter dem Pflug—Roman, Verlag Büchergilde Gutenberg Zürich—Wien—Prag és Europa—Verlag, Zürich) az orosz mezőgazdasági kollektivizálás sokrétű problémáját tárgyalja. Előítéletek, osztályönzés, szabotázs, bürokratizmus és túlbuzgó elhamarkodások elleni szakadatlan,

* Szumjendranath Tagore: Gandhi. Edition N. R. F. Paris, 1934.